

Innspill til kunstnermeldingen

Norske Billedkunstnere (NBK) er fagorganisasjonen for profesjonelle billedkunstnere i Norge. Fordelt på 20 grunnorganisasjoner representerer NBK 3 000 billedkunstnere fra det visuelle feltet.

NBK takker for muligheten til å gi innspill til den nye kunstnermeldingen. Det er en etterlengtet melding som bør legge til rette for en nødvendig styrking av kunstnerøkonomien. Å heve kunstneres økonomi er en forutsetning for ytringsfriheten og for å kunne skape kunst av høy kvalitet.

Kunstens rolle og kunstneres vilkår

Kunstnerøkonomien er nært knyttet til spørsmål om ytringsfrihet, ytringsmangfold og dannelse. Kunstneres vilkår for å ha et skapende virke, det vil si ivaretagelsen av deres forhandlingsmuligheter, rettigheter og faglige, økonomiske, ideelle og sosiale interesser, henger sammen med samfunnets tilgang til kunst av høy kvalitet.

Billedkunstneres inntekter fra kunstnerisk virke ble redusert med 11,2 prosent i perioden 2006–2013. Den var allerede i 2006 på et lavt nivå, 89 000 kroner i året – lavest av samtlige kunstnergrupper. I denne perioden økte den øvrige befolkningens inntekt med 23 prosent. Den dramatiske nedprioriteringen og underfinansieringen av billedkunstnerne som yrkesgruppe, også sett i forhold til andre kunstfelt, bør være et særskilt tema i en ny kunstnermelding.

«Vi trenger et mangfold av kunstneriske ytringer. Det må være utgangspunktet for en formell og uformell kontrakt mellom samfunnet og kunsten. Det må være utgangspunktet for og motivasjonen for en kunstpolitikk.» (Kunstens autonomi og kunstens økonomi (2015), s. 17).

I kjølvannet av kunstnerøkonomiutredningen ledet av Vigdis Moe Skarstein, ser vi en økende politisk bevissthet rundt nødvendigheten av kunstnerpolitikk som en eksplisitt del av den større kulturpolitikken. Men mye gjenstår i praksis, og særlig på det visuelle kunstfeltet.

Innledningsvis i kulturmeldingen «Kulturens kraft – kulturpolitikk for framtida» heter det at:

«Målet om å skape kunst- og kulturuttrykk av ypperste kvalitet må liggje til grunn for kulturpolitikken. Den samfunnsbyggjande krafta i kulturen er sideverknader og meirverdi av dette. Men det at kunst- og kulturuttrykk har kraft i seg sjølv, gir ikkje åleine tilfredsstillande svar på kvifor samfunnet skal prioritere kulturverksemd framfor andre formål. Svara på dette er heller å finne i

kulturverksemd som grunnlag for demokratiutvikling, sosiale fellesskap og økonomisk verdiskaping». (1.1, s. 8)

NBK stiller seg bak denne overordnede visjonen for kulturpolitikken. Utvikling av fri kunst er en forutsetning for et velfungerende demokrati. Det gir imidlertid lite mening å alltid lete etter – eller kreve umiddelbar samfunnsverdi i – nye kunstuttrykk. Det vil true kunstens utvikling og krav til kvalitet, samt dens nødvendige autonome stilling.

Verdiskaping på kunstmrådet skjer over tid. Kunstnerskap krever derfor langsiktige investeringer og offentlige myndigheters vilje til å dele noe av risikoen med kunstneren.

NBK gir i det følgende en presentasjon av det visuelle feltet, og de overordnede problemstillingene som bør ligge til grunn for utformingen av en ny kunstmelding.

Generelt

Ett av kunstens idealer er å etterstrebe frihet fra eksterne faktorer som for eksempel moralske, religiøse, politiske, økonomiske og kommersielle hensyn. Nettopp derfor innehar den et unikt potensial for å skape nye tankemodeller og fritt utforske ulike områder innenfor estetikken og samfunnet vi lever i. Som ytringsform står kunsten i en særstilling.

Den frie visuelle kunsten fungerer ofte som premissleverandør for andre samfunnsområder. Den mangefasetterte strukturen kunsten virker i, gjør at dens konkrete virkning og verdiproduksjon, enten materiell eller immateriell, ikke lar seg måle kvantitativt. Dersom man forsøker å underlegge kunstens virkning målbare parametere, fjerner man den fra dens frie form og dermed fra dens potensial.

Eksemplene på hvor og hvordan kunst virker er mange: I et samfunn hvor ytringer polariseres i stadig større grad, trenger vi kunst for å gi rom for en annen form for ytringer som er komplekse og nyanserte, personlige og følelsesladde. Den medierte virkeligheten holder et høyt tempo, og som et alternativ tilbyr kunsten ulike rom for kontemplasjon og ettertanke.

Kunstnere arbeider ofte med det som omgir dem og har en særegen sensibilitet for sin samtid. Dermed fungerer kunsten på flere parallelle nivåer. Kunsten er aktuell, analyserende og identitetsbyggende. Den kan bidra til bearbeidelsen av kollektive traumer og fungere som et speil til å forstå oss selv, våre omgivelser og vår samtid. Kulturell deltagelse lærer publikum å verdsette og respektere et stort meningsmangfold.

Historisk ser vi at det kan være utfordrende for et samfunn å se verdien av kunstens bidrag og produksjon i den samtiden den virker. Alle kunstnere vi i dag anser som nasjonalskatter, er kunstnere som fikk utvikle sin kunstneriske identitet over lang tid og uten føringer. I mange tilfeller har styrken i deres kunstnerskap først blitt verdsatt etter deres levetid. Og nettopp dette er viktig å huske i jaget etter målbare resultater: Kunstnere innehar en unik evne til å arbeide innenfor idémessige og estetiske brytningsfelt. Dette kan skape ringvirkninger som langt overskrider

kunstnerens egen samtid, både idémessig og økonomisk. Det er derfor av stor betydning at politikken ikke setter krav og føringer som kommer i veien for en fri, ikke-instrumentell og utforskende kunst.

Tilgjengeliggjøring av kunst

Ser vi på tallene fra Statistisk sentralbyrås kulturbarometer, er nordmenn et folk som i stor grad oppsøker kunst- og kulturopplevelser. Hele 44 prosent av befolkningen var på museer i 2016. Det samme året gikk 36 prosent av den norske befolkningen på minst én kunstutstilling. Den jevne nordmann besøker syv idrettsarrangementer i året. Kunst- og kulturtilbud besøker vi til sammen over tolv ganger, nesten dobbelt så ofte som idrett. Vi går for å utfordre oss selv intellektuelt, for å reflektere, diskutere, være sammen om kunstopplevelser, og for å bruke sansene.

Vi lever i en samtid som i økende grad er en mediert virkelighet preget av høyt tempo. Kilden til budskapet kan være godt skjult. Enkeltpersoner som meningsdannere (influensere) får mer plass enn uttalelser fra fagfolk, «fake news» er blitt et allment begrep, og klikkstatistikk og underholdningsfaktor trumfer i stor grad kvalitet.

Vi er helt avhengige av den «sakte tiden» og den dyptpløyende fortolkningen som kunsten representerer. For å kunne bearbeide alle de visuelle inntrykkene vi blir bombardert med, må evnen til å filtrere, sortere og analysere trenes opp. Dette må læres og utvikles gjennom hele livsløpet – både i oppveksten, i skolen og gjennom hele voksenlivet. I tillegg til solid opplæring innen estetiske fag i skolen, tilbud til barn og unge i Kulturskolen og i møter med kunsten og kunstnere i Den kulturelle skolesekken (DKS), trenger vi i mye større grad et aktivt og rikt ordskifte i media.

Ordsiftet om kunsten som skapes rundt om i landet, når i for liten grad ut i mediene. Vi trenger de få stemmene vi har dersom vi skal verne om verdier som ytringsmangfold og ytringsfrihet. Ikke minst bidrar kunstformidling til dannelse, kritisk refleksjon, og evnen til å se ting fra ulike synsvinkler – noe som er blant regjeringens overordnede kulturpolitiske mål. Medienes kutt i seriøs kritikk innskrenker ytringsrommet, og vi mangler viktige stemmer i det offentlige ordskiftet.

Privat sponing versus offentlig finansiering – til fremme for fri kunst av høy kvalitet

De fleste finansieringsmodeller er i utgangspunktet positive for kunstnerne. Det er likevel viktig å forstå at forutsetningene for et oppdrag eller en invitasjon til å stille ut vil variere med finansieringskilden. Ulike finansieringskilder legger ulike premisser for kunstnerens frihet og handlingsrom.

En fri kunstnerisk utforskning og eksperimentering, hvor ideene og gjennomføringen utarbeides av kunstneren selv, skjer i en kunstnerisk prosess. Her er ikke resultatet gitt på forhånd, men springer ut fra den kunstfaglige praksisen, kompetansen, idérikdommen og utforskertrangen til kunstneren.

Markedet styres av det som til enhver tid har høy markedsverdi. Det er naivt å tro at markedet er løsningen for å kunne ivareta kunstnerisk eksperimentering og sørge for at de spisse, frie og kontroversielle ytringene i det visuelle kunstfeltet blir skapt og vist.

Prinsippet om armlengdes avstand

Prinsippet om armlengdes avstand er foreslått lovfestet i Kulturmeldingen. NBK stiller seg bak dette. Men for å få en maktspredning er vi avhengig av flere organer som oppfyller kravet til armlengdes avstand, som kan forvalte stipend- og prosjektmidler.

Kunstnernes oppnevningsrett til stipendkomiteene må ikke røres, fordi den utgjør en betydelig faktor for maktspredning. Vi viser til tidligere innspill om denne saken (både fra NBK og Kunstnernettverket), og til vårt høringssvar til kulturmeldingen.

Instrumentalisering

Instrumentalisering i norsk kulturpolitikk og i forvaltningen har blitt mer utbredt de siste årene. Et eksempel på dette er Kulturrådets ordning med prosjektstøtte til kunstverk som omhandler miljø- og klimakrise.

Kunsten skal ideelt sett være fri fra så spesifikt målrettede ordninger. Kunst av høy kvalitet skapes når kunstneren selv kan velge område, konsepter, tema eller interessefelt. Det er uheldig når slike ordninger og tiltak for kunst går på bekostning av den generelle prosjektstøtten. For å verne om den frie kunsten bør søkbare midler fra det offentlige stilles til disposisjon med så åpne kriterier som mulig. Kun kunstnerisk kvalitet skal vurderes. Andre hensyn er sekundært for kunstens utvikling.

Utstillingsøkonomien

I utstillingssammenheng er det avgjørende å differensiere mellom utstillingsvederlag, utstillingshonorar og produksjonskostnader. Dette er de tre pilarene som inngår i kunstnerens utstillingsøkonomi. Kunstnerne får i svært liten grad betalt for å produsere og stille ut verk ved statlig finansierte visningssteder. Den eksisterende holdningen innenfor feltet – at det er akseptabelt at kunstnere arbeider gratis for institusjonene – må utfordres. En ny praksis må innføres.

En grunnleggende forutsetning for å lykkes med en utstillingsøkonomireform, er at den finansieres med friske midler og at visningsstedene spiller på lag med kunstnerne. Bevilgningene må være av en størrelsesorden som står i forhold til kunstnernes faktiske arbeidsinnsats og omfanget av den kunsten som vises for publikum.

Utstillingshonorar er en økonomisk kompensasjon for kunstnerisk arbeid med utstillinger. Kunstnere på det visuelle feltet har den laveste inntekten fra sitt kunstneriske virke av alle kunstnergrupper. Årsaken er i hovedsak at kunstnerne ikke har mottatt økonomisk kompensasjon for det arbeidet de utfører med utstillinger. Kostnadene i forbindelse med å stille ut er store, og bæres i hovedsak av kunstneren selv.

NBK anbefaler at Utstillingsvederlagsavtalen fra 1978 moderniseres for å tilpasses dagens varierte kunstpraksiser og det store mangfoldet av utstillingsarrangører som finnes i dag. Forvaltningen av ordningen bør legges til forvaltningsorganisasjonen BONO, en modell som følger en godt etablert forvaltningspraksis i kulturfeltet. Forhandlingene om dette må gjenopptas.

Vi viser til et notat utarbeidet for å vise hvordan vi ser for oss at utstillingsvederlaget skal fungere, sammen med utstillingshonorar og produksjonsmidler. (Vedlegg <https://www.norskebilledkunstnere.no/wp-content/uploads/2019/02/Utstillings%C3%B8konomi.pdf>)

Hvor kommer kunstneres inntekter fra?

Kunstnerundersøkelser har gitt et relativt godt bilde av hvor kunstneres inntekter kommer fra. Vi er positive til at fremtidige kunstnerundersøkelser skos over samme lest og gjennomføres jevnlig.

Spørsmålet om hvordan en kunstner kan øke inntektene fra sitt kunstneriske virke har mange ulike svar, for de kunstneriske inntektene kommer fra så mange ulike hold. Kunstneres inntekter er ofte et lappeteppes av flere inntektskilder; litt salg, litt stipend, litt oppdrag, etc., og kan variere mye fra år til år.

Direkte inntekter fra eget kunstnerisk virke kan for eksempel være: utstillingsvederlag, utstillingshonorar, refusjon av produksjonsutgifter fra ulike kilder, salg, kunstpriser, deltagelse i konkurranser, oppdrag (for eksempel KORO), stipender, legater, inntekter fra vederlag som kommer av opphavsrett, vederlagsinntekter som følge av kulturpolitiske avtaler og ordninger, fondsmidler fra avtalelisens, kunstavgiften (som ligger til grunn for ulike ordninger og priser), andre kulturpolitiske ordninger (for eksempel gjennom Norsk Kulturråd og OCA/UD), internasjonale og nasjonale residency-ordninger, deltagelse på festivaler og biennaler.

Retorikken som føres i kulturpolitikken skaper en forventning til kunstnerne om at de skal opptre som entreprenører og søke denne typen kompetanse. De skal la seg motivere av mulighetene til å øke inntektene sine med utgangspunkt i det frie markedet. Faktum er at kunstnerne er svært omstillingsdyktige. Gjennom sitt risikofylte yrkesvalg har de ervervet seg en egen sans for overlevelse, i sterk konkurranse med andre. I stor grad er konkurransen internasjonal også i Norge, gjennom at kunstverdenen i så stor grad er globalisert og internasjonale kunstnere konkurrerer om oppdrag, innkjøp og visningsmuligheter.

Bidragstyperne og oppdragsgiverne må i større grad være villige til å bære kostnadene slik at risikoen minsker og inntektene øker for kunstnerne som bidrar til verdiskapingen på de ulike

arenaene. Her har stat, region, fylke og kommune et særlig ansvar for å tilrettelegge for gode rammebetingelser.

Salg og formidling

I 2017 var de samlede inntektene fra kunstbransjen innenfor billedkunstfeltet på 1, 821 millioner kroner. Salgstallene for visuell kunst har holdt seg relativt stabile gjennom de siste årene, uten nevneverdig vekst. Den største salgskanalen er gallerier og kunsthandlere, mens den nest største er offentlige institusjoner. Det er en markant nedgang i salg til offentlige institusjoner. Kutt i offentlige innkjøpsbudsjett utgjør en trussel mot mangfoldet i kunstuttrykk, og innskrenker dermed ytringsrommet vi trenger som samfunn.

Kunstavgiften

Kunstavgiften er en viktig kilde til stipend og andre tilskuddsordninger, og til kunstpriser. Den individuelle ordningen (følgerett) gir vederlag som betales til kunstneren som har skapt verket som selges.

Likestilling og inntekt

På kunstakademiene og kunsthøgskolene utdannes langt flere kvinnelige enn mannlige kunstnere på det visuelle feltet. Likevel viste statistikken fra *Kunst i tall 2017* at det nærmest utelukkende er menn som har inntekter fra videresalg av billedkunst. Kvinnelige opphavspersoner står kun for fem prosent av disse inntektene. Det er vanskelig å gå inn i markedet for å regulere salget av verk med kvinnelig opphavsperson. Men fra offentlig hold finnes det muligheter til å gjøre strukturelle grep slik at kunstinnkjøpet kan speile et sunt mangfold. En jevn kjønnsfordeling gir den samfunnsmessig beste utnyttelsen av kunstneriske evner. Likestilling er en samfunnsmessig grunnverdi og en menneskerett. For å sikre et velfungerende demokrati må kvinner, menn og minoriteter gis samme mulighet til å delta på alle samfunnsområder. Det gjelder også kulturområdet.

Den kulturelle skolesekken (DKS)

Kulturmeldingen fremhever dannelse som grunnlaget for å kunne bygge demokrati.

«Kunst og kultur kan gi barn og unge opplevingar og eit rom for ytring som har identitetsbyggjande kraft i livet til den enkelte»

DKS skal sørge for at barn og unge får oppleve kunst og kultur av høy kvalitet. Det skal ikke være en pedagogisk støttefunksjon underlagt skolens læreplan. DKS er landets største arbeidsplass for kunstnere og virkeliggjør med dette regjeringens mål om at flere kunstnere skal settes i stand til å leve av sin egen kunstformidling.

Kunstnerne må sikres vederlag for bruk av opphavsrettslig materiale i DKS' produksjoner. Et sentralt suksesskriterium for DKS er gode produksjonsmiljøer. En sikring av allerede eksisterende miljøer og satsing på nye er derfor viktig.

Det mest presserende for det visuelle feltet er mangelen på infrastruktur på områder som produksjon, transport, logistikk og praktisk gjennomføring av DKS-produksjoner. Det visuelle feltet skiller seg fra de andre kunststartene når det gjelder problemstillinger av praktisk art, og det er derfor viktig å få testet modeller som kan fungere for billedkunstnerne. Kunstnere som skal jobbe i regi av DKS trenger for eksempel produksjonsbistand og muligheten til å få testet prosjektet sitt i en formidlingssituasjon med en lignende målgruppe. Et nasjonalt pilotprogram bør etableres, med gode produksjons- og kompetansesentre tilpasset den visuelle kunstens brede portefølje av ulike kunstarter og sjangre.

Det er også fremdeles et stort problem at kontraktene som finnes ikke er standardiserte. Dermed er ikke kunstnerne sikret de samme gode vilkårene og gjennomarbeidede avtalene over hele landet. Det har vært en fordel for andre kunstfelt å ha ordninger og organisasjoner som sikrer kunstnerne rettferdige avtaler (for eksempel Forfattersentrum og Scenekunstverket). Vi må finne de gode ekvivalentene til disse for det visuelle kunstfeltet.

Statlige ordninger

Kulturrådet har en sentral posisjon i norsk kunstliv, og fungerer godt som et armlengdes-organ for kunstneriske skjønnsvurderinger. Kunst skal ikke vurderes etter regionale eller geografiske kriterier. Kulturrådet og Kulturfondet bør forbli på nasjonalt (statlig) nivå. En oppstyking og splitting av små, men kompetente fagmiljøer vil være en uheldig utvikling både kostnadmessig og tidsmessig. Vi viser forøvrig til vårt og Kunstnernettverkets innspill i forbindelse med regionsreformen.

Kulturrådets stipend- og støtteordninger er blant de mest effektive virkemidlene for å legge til rette for kunst av høy kvalitet. Kvaliteten sikres gjennom fagfelle vurdering, med bredt sammensatte stipendkomiteer både når det gjelder fagkompetanse og geografisk tilhørighet.

Kulturrådet har gjort noen grep for å rette opp i den svake utviklingen i tildelingene til det visuelle feltet, men disse grepene er små. Det skyldes de lave bevilgningene som har blitt tilført Kulturrådet i statsbudsjettet. Vi viser i den forbindelse til våre innspill til statsbudsjett og til høringene for Familie- og Kulturkomiteen.

Statens Kunstnerstipend

Kunstnerstipendene er det instrumentet staten har som best kan sikre den frie kunsten og den frie kunstneren, uansett sosial bakgrunn. Stipendene garanterer dessuten eksistensen av et fritt kunstfelt og kunstuttrykk som danner et alternativ til det etablerte. Stipender er en treffsikker finansieringsordning som har direkte effekt på kunstnerens økonomi.

I dag mottar kun 10,4 prosent av søkerne statlige kunstnerstipend. NBK foreslår en gradvis økning i antall hjemler, for samtlige kunstnergrupper. En start for å øke tildelingsprosenten er å øke antall hjemler med 100 stipend.

NBK ber igjen Kulturdepartementet om å endre i forskriften for statens stipend- og garantiinntekter for kunstnere, slik at arbeidsstipend, langvarige stipend og garantiinntekter reguleres med en indeks minimum lik rammen for lønnsoppgjøret i staten. Dette må formuleres i forskriften slik at Stortinget likevel står fritt til å beslutte en høyere økning.

Forskriftsendringen er viktig for å hindre at disse stipendene taper terreng igjen, i forhold til lønnsutviklingen ellers i samfunnet.

Fond for lyd og bilde

Fondet har i dag en forskrift som begrenser søknadsmulighetene til visuelle kunstnere. Ordlyden må endres for å gjenspeile dagens kunstvirkelighet, som ofte er sjangeroverskridende og ikke definerbar etter klassiske kunstdefinisjoner.

Kunst i offentlige rom

Offentlige oppdrag er en viktig inntektskilde for billedkunstnere. KORO er og har vært en viktig og sterk aktør på feltet.

Statens tiltak for kunst i offentlige rom har vist seg å være svært effektive både som kunstnerpolitikk og kunstpolitikk. Regelverket for de statlige kunstordningene for kunst i [offentlige](#) nybygg og i leiebygg ble etablert for mer enn 20 år siden. Det er viktig at ordningene utvikles i tråd med utviklingen både i samtidskunsten og i statens byggevirksomhet.

Når det gjelder kunst i nybygg, har volumet på investeringene i kunst sakkett akterut i forhold til volumet på investeringer til bygg. På grunn av deregulering innenfor samfunnssektorer som samferdsel og helsevesen, har aktørene i disse sektorene falt utenfor den del av regelverket som å sette av midler til kunst i nye bygg.

Flere kommuner og regioner bør utarbeide egne kunstplaner og standardisere avtaler for kunstnerne i oppdrag og for kunstkonsulenter/kuratorer når oppdraget er fra region/fylke/kommune.

Flere og flere oppdrag blir gitt direkte til utvalgte kunstnere, noe som kan føre til at kunstsynet stivner. Vi trenger en god blanding av åpne konkurranser, lukkede konkurranser og direkte oppdrag. For oppdrag med kostnadsrammer på over én million kroner bør det som en hovedregel åpnes for konkurranse.

Vi ønsker at de nye regionene innfører en regel om at det avsettes midler i investeringsbudsjettet til kunst i offentlig rom. Oslo og Trondheim kommune har i dag en ordning hvor de forplikter seg til å avsette en prosentsats av det totale investeringsbudsjettet til kunst i offentlig rom.

Nye ordninger

Regjeringen har som mål å minske byråkratiet og effektivisere. Likevel har regjeringen innført nye ordninger som øker byråkratiet, og som gjør det vanskeligere for kunstnerne å orientere seg. Det er ukjent om de nye ordningene har fått den effekten de var satt til å gi i norsk kulturliv. Det bør evalueres *i hvilken grad* disse ordningene har truffet behovene for det visuelle kunstfeltet og kunstnerøkonomien:

Talent Norge

Så langt har ordningen vært rettet mer mot andre kunstfelt, men NBK er spent på å se resultatene fra de prosjektene som er gjennomført innenfor det visuelle kunstfeltet, og i hvilken grad og hvordan de har styrket de visuelle kunstnerne som har deltatt.

Gaveforstrekningsordningen

Gaveforstrekningsordningen har falt ulikt ut for de ulike landsdelene, noe som er uheldig.

Kunstnerassistentordningen

Kunstnerassistentordningen bidrar til erfarings- og kompetanseoverføring mellom etablerte og nyutdannede kunstnere. Den fører med seg profesjonalisering og økte produksjonsmuligheter, og bidrar til å styrke inntektsmulighetene for begge parter. NBK ser frem til en evaluering av ordningen.

Kreativt Norge

De to støtteordningene som ligger under Kreativ Næring, regional bransjeutvikling og næringsutvikling er interessante, men har ikke fungert lenge nok til at en kan vurdere treffsikkerheten.

Basisfinansiering og flerårig prosjektstøtte

Det bør vurderes hvorvidt en type basisfinansiering for enkelte kunstnere kan være hensiktsmessig å utrede for det visuelle kunstfeltet også, i tillegg til prosjektstøtte og stipendordningene som finnes i dag.

Stadig flere kunstnere i det visuelle kunstfeltet arbeider på et kostnads- og omfangsnivå som går langt utover rammene for de eksisterende prosjektstøtteordningene. Det er velkjent at visuelle kunstnere har store kostnader til produksjon av enkeltverk, men det blir også stadig mer utbredt

for kunstnere å ha et profesjonelt produksjonsapparat rundt seg, tilsvarende scenekunst- og filmproduksjoner. Kunstnere arbeider gjerne med flere produksjoner parallelt og har behov for økonomisk forutsigbarhet og muligheten til langsiktig planlegging – noe som ikke understøttes gjennom enkeltstående prosjektsøknader.

Ved å legge til rette for ambisiøse og langsiktige prosjekter vil basisfinansieringen sikre og styrke produksjonsmulighetene og inntektene til de enkelte kunstnerne og bidra til å gi større internasjonalt gjennomslag. På samme tid vil ordningen kunne bidra til profesjonalisering og utvikling av flere av arbeidsplasser i kunstfeltet, for eksempel produsenter. En basisfinansieringsordning er også foreslått av Norsk kulturråd.

Opphavsrett

Klasseromsdoktrinen

En samlet rettighetshaverside fikk dessverre ikke gjennomslag for kravet om å ikke innføre klasseromsbestemmelsen i den nye åndsverkloven § 43 fjerde ledd. Regjeringen ble imidlertid bedt av stortingsflertallet om å utrede ordninger som forebygger tapet av vederlag for rettighetshaverne som oppstår når vederlagsfri overføring (strømming) av åndsverk ved klasseromsundervisning kan erstatte vederlagspliktig eksemplarframstilling til samme formål. Kulturdepartementet varsler i budsjettet at de ønsker å vente med en slik utredning til etter at det kommende EU-direktivet om opphavsrett i det digitale indre markedet (DSM- direktivet) er vedtatt. Dette er svært lite tilfredsstillende for rettighetshaverne.

«Value Gap»

EUs Copyright Directive, Article 13, er for tiden under forhandlinger mellom Europakommisjonen, EU-parlamentet og Ministerrådet, og skal lukke «verdigapet» gjennom nye lisensieringsløsninger. Avtalelisensen (ECL), som er en veletablert ordning både i Norge og de andre nordiske landene, vil kunne være et godt verktøy til dette formålet. Norge bør gå foran og lovfeste dette i vår egen åndsverklov, fordi vi er et av de landene som har mest erfaring med avtalelisens og er storbrukere av sosiale medier og digitale plattformer.

Tvisteløsningsmekanisme – rett til rimelig vederlag i praksis

§ 69 i den nye loven sikrer opphaveren rimelig vederlag. For billedkunstnerne er dette en viktig symbolparagraf, men det er egentlig tvilsomt hvor mye den vil vise seg å være verd.

Loven sier ikke hvem som skal vurdere spørsmålet om rimelig vederlag, noe som betyr at det i tilfelle ville måtte bringes inn for retten. Dette vil i praksis kunne stille opphaveren og organisasjonene i en håpløs situasjon og faktisk true rettssikkerheten fordi det er så vanskelig å praktisere. Det er her tvisteløsningsmekanismen kommer inn, men den er ennå ikke vedtatt annet enn i følgende romertallsvedtak fra Stortinget: «*Stortinget ber regjeringen utrede en*

tvisteløsningsordning for fastsettelse av rimelig vederlag, og komme tilbake til Stortinget med egen sak på egnet måte.»

Tvisteløsningsordningen er altså svært viktig for billedkunstnerne å få på plass, for å trygge rettssikkerheten til kunstnerne. I dag står kunstneres rettssikkerhet i realiteten svakt. Det bør etableres en nemnd som besluttsende instans, som kan avgjøre tvister ved avtalelisens (jf. § 65).

Privatkopieringsvederlaget

Litterære og visuelle verk ble inkludert i ordningen fra og med juli 2018, men det er ikke kompensert med midler fra staten verken for 2. halvdel 2018 eller 2019. Ettersom det er nye rettighetshavere som nå har rett på vederlag, må det friske midler inn i overføringene fra staten for denne perioden og videre.

Internasjonale ordninger

Å satse offensivt på internasjonalisering av norsk kunstliv er god og effektiv kulturpolitikk, fordi det bygger kunstneres karrierer og gir utviklingsmuligheter, økt bærekraft og en bedre utnyttelse av de investeringene som gjøres nasjonalt. Det er også god utenrikspolitikk, da det bygger gode og varige relasjoner internasjonalt og bidrar til omdømmebyggingen av Norge.

Å satse mer på internasjonalisering gjennom prosjektstøtte til kunstnere som skal stille ut i utlandet vil være et av de viktigste områdene regjeringen kan satse, for å styrke de miljøene som representerer nytenkning, kreativitet og kunst og kultur av høy kvalitet.

I 2013 var posten til internasjonalt kulturfremme på like under 100 millioner. Hadde posten blitt opprettholdt og bare blitt justert for lønns- og prisvekst, ville den nå vært på litt i overkant av 110 millioner. Posten er redusert med nesten 50%. Dette er et resultat av en systematisk reduksjon siden denne regjeringen kom til makten, noe som er helt uforståelig ut fra regjeringens uttalte ønsker om å nå ut til flere og at kunstnerne skal utvide sitt marked og få flere bein å stå på. En ambisiøs satsing her vil gi store utslag. Det vil gjøre det mulig for flere kunstnere å få tilgang til reisestøtte og prosjektstøtte til kunstutstillinger i utlandet.

Utenriksdepartementets avsetning til kulturfremme er et treffsikkert virkemiddel, og bør være en uttalt strategi for kunst i utenrikspolitikken.

Fylkeskommunale/regionale og kommunale tiltak

Regjeringen bør satse på det unike, landsdekkende nettverket av kunstsentre som ledd i å styrke den visuelle kunstscenen regionalt. En videreføring av en øremerket bevilgning til regionale arenaer, inkludert kunstsentrene, vil gjøre det mulig for Kulturrådet å gi tilslag på gode søknader om driftstilskudd.

Dersom det ikke tar fra andre frie midler, kunne en løsning vært å opprette egne regionale fond, med fagfelleverderte instanser som behandler søknadene fra kunstnerne, tilsvarende Kulturrådet, med faglig kompetente medlemmer som rullerer hvert andre år.

Det er viktig at det opprettholdes et nasjonalt organ som kan bidra til utvikling av innholdsproduksjon i Den Kulturelle Skolesekken (DKS). Den visuelle kunsten og kunstneren mangler tilgang til et stort produksjonsapparat, og er avhengig av at DKS kan tilby utviklings- og produksjonsmidler, slik at også visuell kunst får sin rettmessige plass i sekken. Dette er bekymringsfullt. Dersom DKS-midlene overføres til fylkeskommunene, er det uklart hva Kulturtanken skal ha av oppgaver. Det vil være hensiktsmessig å opprette «det visuelle kunstbruket» tilsvarende «scenekunstbruket» da det i dag ikke er noen som innehar et overordnet ansvar for å sikre utviklingen av det visuelle feltet for barn og unge.

Regionale prosjektmidler Visuell kunst

Regionale prosjektmidler Visuell kunst, tidligere kalt Statens Utstillingsstipend, har gått fra Norsk kulturråd til å forvaltes av Kunstsentrene i Norge (KIN). Revisjonen som fulgte har fjernet den øvre grensen på søknadsbeløpet (tidligere 50 000 kroner) og kuttet ned til fem komiteer. Norske Billedkunstnere viser til statsbudsjettinnspill om å styrke ordningen økonomisk.

Sosiale rettigheter

Sykepenger for selvstendig næringsdrivende

Alle i Norge skal i prinsippet ha like rettigheter, men kunstnere faller ofte gjennom det sosiale sikkerhetsnettet. Kunstnere har lav gjennomsnittslønn og midlertidige arbeidsforhold. Kombinasjonen av ulike tilknytningsmodeller bidrar også til at kunstnere får mindre igjen for velferdsytelsene enn andre.

Noen positive endringer har skjedd, blant annet i hvordan folketrygdens korttidsytelser beregnes for de med kombinerte inntekter, samtidig er systemet fortsatt komplisert, og delvis basert på skjønn, noe som kan være krevende i møte med svært varierende kompetanse hos NAV når det gjelder våre gruppers særskilte arbeidssituasjon.

Vi opplever at oppdragsgiverne stadig oftere forlanger at arbeidet må utføres i egen næring. Den som vegrer seg, risikerer å miste oppdraget. Konsekvensen er at kunstnere mister trygderettigheter, står uten yrkesskedeforsikring og at arbeidsmiljøloven og fremforhandlede tariff- og normalavtaler ikke gjelder. Dette rettighetstapet bør i det minste kompenseres ved å øke dekningsgraden for sykepenger. Selv om det også her har skjedd en positiv endring, og sykepengedekning er økt fra 65 til 75 prosent fra 17. sykepengedag, er dette ikke nok. Til sammenligning får frilansere 100 prosent dekning fra 17. dag, mens ansatte arbeidstakere får 100 prosent dekning fra første dag.

For dem med lav inntekt blir en dekningsgrad på 75 prosent vanskelig å overleve på for den som blir langtidssykemeldt. Dagens system med frivillig tilleggforsikring skal være en selvfinansierende forsikringsordning, og er således mer å betrakte som en kommersiell forsikringsordning, enn en sosial tilleggssordning for å dekke opp for manglende lovfestede

rettigheter. Premien er derfor også uforutsigbar og endres hyppig, noe som er svært krevende for kunstnere som oftest både har lav, og svært variabel, inntekt. Tilleggsforsikringen for næringsdrivende er også svært dyr, og denne gruppen har rett og slett ikke råd til den. En annen utfordring er at forsikringsordningen ikke legger til rette for de med kombinerte inntekter. Sykepengedekningen for selvstendig næringsdrivende (enkelpersonforetak) bør økes til 100 prosent fra 17. sykedag.

Pensjon

Ifølge Kunstnerundersøkelsen *Kunstneres inntekt i 2013* ved Telemarksforskning har nærmere halvparten av kunstnerne ingen pensjonsordning. For visuelle kunstnere er tallet så høyt som 60 prosent. Selvstendig næringsdrivende kunstnere, frilansere og korttids- og deltidsansatte har i stor grad basert seg på Folketrygdens minstepensjon som eneste pensjonsordning. Med omleggingen av folketrygden, bortfallet av besteårsregelen som var uvurderlig for kunstnere med svært skiftende inntekter, og reduserte utbetalinger, er det påkrevd å finne andre løsninger om ikke kunstnerne skal ende i alvorlig fattigdom.

Skal kunstnerne sikres på linje med andre arbeidstakere, må det legges til rette for at det kan opptjenes tjenestepensjon også på korte ansettelse, lav ansettelsesgrad og lave inntekter. Vi mener at det er viktig å legge til rette for fremtidens arbeidsliv gjennom å sikre at alle, uavhengig av tilknytningsform, har et minimum av rettigheter.

I en Ot.prp fremlagt for Stortinget, har finansdepartementet nylig foreslått endringer i innskuddspensjonsloven. Forslaget åpner for et system med egen pensjonskonto, og fjerner forutsetningen om at arbeidstaker må ha vært ansatt i minst 12 måneder for å ha rett til å få med seg oppspart pensjonskapital. Dette er svært positivt, og vil for mange kunstnere med korte ansettelse være en viktig forutsetning for å gjøre det mulig for å opparbeide seg et minimum av tjenestepensjon.

I tillegg til disse foreslåtte endringene, utredet den departementsoppnevnte arbeidsgruppen i sin rapport (desember 2016) ytterligere to mulige endringer i loven om innskuddspensjon: Fjerne regelen om en stillingsandel på minimum 20 prosent, og fjerne bunnfradraget på 1G (opptjening fra første krone).

Flere instanser, både regjeringens egen arbeidsgruppe, FAFO og Actecan, har påpekt at å fjerne bunnfradraget er det tiltaket som vil ha relativt størst effekt for de med lave inntekter, og at det vil virke utjevnende fordi den andelen av inntekten som i dag ikke gir pensjonsopptjening, er størst for dem med de laveste inntektene. At disse endringene også sikres vil være avgjørende for mange av våre medlemmer.

Mange kunstnere har en kombinasjon av så godt som alle ulike tilknytningsformer. Det er en stor utfordring å sikre et akseptabelt pensjonsgrunnlag for denne gruppen. For en del næringsdrivende, spesielt de med høy inntekt, kan den økte grensen for skattefavisert pensjonssparing være positivt, men for lavtlønnede kunstnere har dette, slik vår forståelse er, liten verdi og kan på ingen måte veie opp for konsekvensene av endringene i folketrygden.

Vi ønsker derfor å poengtere at *prinsippet* om en egen pensjonskonto, med mulighet for valg av leverandør, åpner opp for en bredere, og mer langsiktig tenkning. Vi ser derfor for oss at ordningen bør kunne utvides til også å gjelde den type inntekter som kunstnere har: Lønn fra korte

ansettelser, frilansinntekter (inntekter fra ikke-ansatt lønnsarbeid), arbeidsstipender mv., og på sikt også inntekter fra oppdrag.

Den langsiktige målsettingen bør være å muliggjøre en egen pensjonskonto, hos selvvalgt leverandør, hvor man kan samle alle ulike typer pensjon fra alle ulike tilknytningsformer. En forutsetning for en slik ordning vil være pensjon fra første dag og første krone.

Minstefradrag

En innføring av et minstefradrag for selvstendig næringsdrivende vil på en enkel måte bedre kunstneres økonomi. Mange kunstnere opplever å ha store utgifter i enkeltår med små inntekter og omvendt, derfor vil et minstefradrag være et godt tiltak for å jevne ut variasjonene over tid. NBK foreslår at det innføres minstefradrag på næringsinntekt, tilsvarende minstefradraget for lønnsinntekt.

Vedlegg

Notat fra Norske Billedkunstnere, Norske Kunsthåndverkere og Forbundet Frie Fotografer

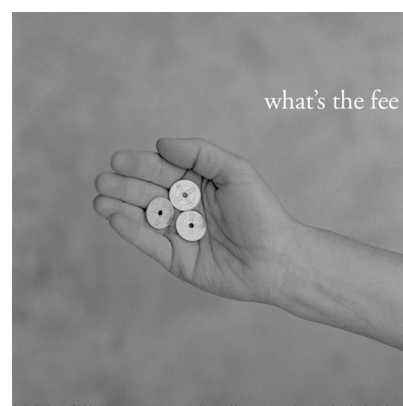
UTSTILLINGSØKONOMIEN

Kunstnerorganisasjonene Norske Billedkunstnere, Norske Kunsthåndverkere og Forbundet Frie Fotografer har i lang tid arbeidet for å styrke kunstneres utstillingsøkonomi. Kunstnerne får i svært liten grad betalt for produksjonen og visningen av samtids-kunstutstillinger i statlig støttede visningssteder – et tilbud til publikum over hele landet.

Vi har arbeidet for en stor reform med utstillingshonorar siden 2008. Fra 2015 har vi hatt fokus på kartlegging og modernisering av utstillingsvederlagsordningen. Vi vil i dette notatet redegjøre for hovedlinjene i arbeidet vårt og den prinsipielle tenkningen som ligger til grunn.

VÅRT MÅL: EN HISTORISK REFORM

Reformen har potensiale til gi langt sunnere mekanismer i kunstfeltet, og vil kunne endre statusen til kunstneres skapende arbeid og bidrag til det offentlige kulturtilbudet. Vi vil utfordre holdningene i feltet om at det er akseptabelt at kunstnere arbeider gratis for institusjonene.

A K Dolven sitt kunstneriske bidrag til kampanjen #utstillingsavtalen.

Vårt mål er å få til den største reformen på det visuelle feltet siden 70-tallet, en satsning som blir stående i historien som en milepæl for kunstnerens vilkår i deres mest sentrale arbeid – å skape utstillinger for et publikum.

En grunnleggende forutsetning for vårt arbeid med utstillingsøkonomireformen er at den finansieres med friske midler. Bevilgningene må være av en størrelsesorden som står i forhold til kunstnerens faktiske arbeidsinnsats og omfanget av den kunsten som vises for publikum.

EN TREDELT MODELL

Vi har utarbeidet en tredelt modell for å synliggjøre prinsippene som bør ligge til grunn for kompensasjonen til kunstnerne for produksjon og visning av billedkunst og kunsthåndverk.

I. UTSTILLINGSHONORAR

Honorar til kunstner som kompensasjon for kunstnerens arbeid i forbindelse med utstilling av kunstnerens verk. Honoraret skal dekke kunstners arbeid med administrasjon, nyproduksjon og tilrettelegging av verk, samt øvrig arbeid knyttet til utstillingen.

II. UTSTILLINGSVEDERLAG

Utstillingsvederlaget er en godtgjøring til billedkunstnere og kunsthåndverkere for framvisning av verk i kunstnerens eie, samt en kompensasjon for at kunstneren ikke selv kan disponere verket i utstillingsperioden.

III. PRODUKSJONSMIDLER

For verksproduksjon: materialkostnader og tilvirkningskostnader for fremstilling av verk (herunder kostnader til underleverandører/innleid hjelp), heri ikke inkludert honorar for kunstnerens arbeid med produksjonen.

De tre delene har ulik begrunnelse og vil være aktuelle på ulike tidspunkt i syklusen til et kunstverk. Honorar og produksjonsmidler skal kunstneren primært få i forbindelse med nyproduksjon av verk, men skal også avtales for eksisterende verk som krever arbeid/tilrettelegging fra kunstnerens side. Vederlaget skal kunstneren motta hver gang et verk stilles ut. Slik er det også for komponistene, som kan få honorar for bestillingsverk og deretter fremføringsvederlag hver gang verket spilles. Vederlaget har dermed potensiale til å gi kunstnerne tilleggsinntekter langt fremover i tid, så lenge det er interesse for å vise verket for publikum og verket fremdeles er i kunstnerens eie.

FORVALTNING AV HONORAR, VEDERLAG OG PRODUKSJONSMIDLER

Vi mener forvaltningen av de tre delene bør differensieres. Det er både naturlig og nødvendig at kunstner kan føre individuelle forhandlinger med visningsstedet om honorarbetingelser og produksjonskostnader. Det er partene, dvs. kunstner og utstillingssted, som har kunnskap om de praktiske realitetene i produksjonen, og som dermed har grunnlag for å komme frem til en rimelig avtale om honorering av kunstners arbeid og fordeling av produksjonskostnader seg imellom. Det er i tillegg bare partene som har anledning til å tilpasse omfanget av produksjonen til økonomien.

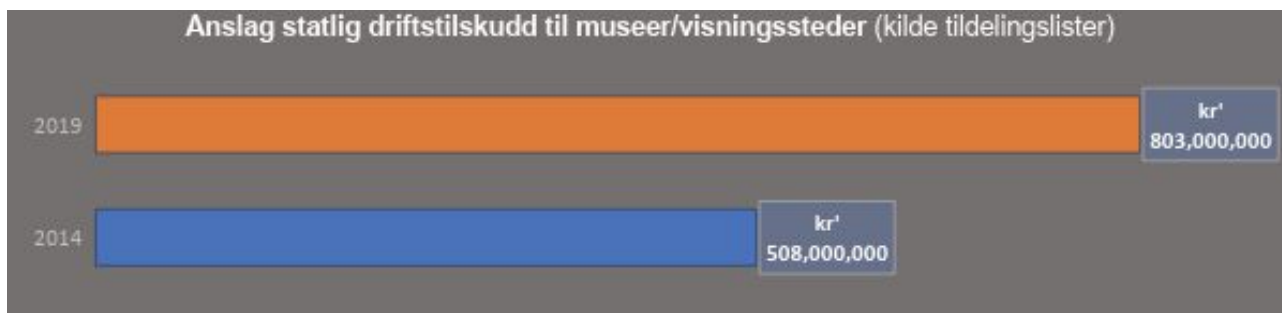
Det samme er ikke tilfellet for utstillingsvederlaget. Dette er et individuelt vederlag som kunstnere har rett til når de stiller ut i statlig støttede institusjoner. Vederlaget er basert på kunstnerens opphavsrett og er nærmere regulert i en egen avtale mellom staten og kunstnerorganisasjonene. Vi mener det er naturlig at vederlaget kanaliseres gjennom en forvaltningsorganisasjon som har kompetanse til å beregne og utbetale vederlag individuelt, og som kan sikre at kunstnerne får det de har krav på etter

avtalen. Denne modellen følger en etablert praksis i kulturfeltet hvor forvaltningsorganisasjoner håndterer individuelle vederlag.

ØKONOMIEN I VISNINGSSTEDENE 2014–19

Vi har kartlagt utviklingen i bevilgningene til museer og andre statlig støttede visningssteder for billed-kunst og kunsthåndverk. Tallene viser en markant vekst i årene 2014–19. Våre beregninger viser at det statlige driftstilskuddet nå utgjør over 800 mill. – en vekst på om lag 58 % siden 2014.¹

Det er imidlertid her viktig å poengtere at Nasjonalmuseet i denne perioden fikk en bevilgningsøkning på 230 millioner, hvilket utgjør over 3/4 av denne veksten. Det er derfor fremdeles en rekke visningssteder – særlig de mindre – som fremdeles har svært stramme rammevilkår.

Utstillende kunstnerne får anslagsvis 20 mill. gjennom utstillingsvederlag og pilotprosjekt for utstillings-honorar. Dette utgjør kun 2,3 % av den samlede bevilgningen. Det betyr at betaling til kunstnerne som skaper innhold i disse institusjonene fremdeles bare utgjør en brøkdel av

institusjonsøkonomien.²

UTSTILLINGSHONORAR

«Kunstnerne på det visuelle feltet er ikke ansatt ved institusjonene, og kunstinstitusjonene har relativt små midler til innkjøp av kunst. Utvalget mener at forslaget om utstillingshonorar, sammen med en styrking av produksjonsmidlene i institusjonene, kan ha potensial til å jevne ut noe av den skjevheten som i dag eksisterer mellom kunstnere i det visuelle kunstfeltet og andre kunstnergrupper.»

– Sitat fra Engerutvalget i Kulturutredningen 2014, mars 2013 (NOU 2013:4)

¹ Sammenslåingen av museer har gjort det vanskelig/umulig å fastslå bevilgningsnivåer innen det visuelle kunstfeltet nøyaktig. Vi har aggregert estimater ut fra bevilgningstall i statsbudsjett 2009, som var det siste året hvor alle kunstmuseer hadde en separat bevilgning. Deretter har vi lagt på 2,5 % årlig regulering for lønns- og prisvekst. Vi mener dette gir et nøkternt estimat. Estimaten gjelder seks museer av totalt 53 visningssteder.

² Det foreligger ingen offisiell oversikt fra statlig hold over hvor mye som utbetales fra visningsstedene til kunstnerne, så vi har valgt å gå ut fra kjente størrelser: utstillingshonorar gjennom statsbudsjett og utstillingsvederlagsberegninger fra Kunst i tall.

«Reformen for utstillingshonorar har potensiale til å rette opp den strukturelle skjevheten i den statlige finansieringen av institusjoner på det visuelle kunstfeltet versus de utøvende kunstfeltene, hvor honorarer for kunstnerne arbeid er del av driftsbevilgningene. Reformen har potensiale til å endre praksis i hele det visuelle kunstfeltet, hvor betaling for kunstnerisk arbeid kan bli den nye normen og dermed flere kunstnerne kan leve av det de skaper. Forutsetningen for at utstillingshonoraret blir en vellykket reform, som faktisk endrer arbeids- og lønnsvilkårene til billedkunstnere og kunsthåndverkere som stiller ut ved statlige visningsarenaer, er at satsningen følges opp med en betydelig mengde friske midler fra statens side.»

– Sitat fra notat fra referansegruppen til evalueringen av pilotprosjekt utstillingshonorar, mars 2018³

MILEPÆLER:

Arbeidet med reformen er nå inne i sitt 11. år:

- 2008: Kunstnerorganisasjonene starter opp arbeidet med reformen.
- 2012: Utstillingshonoraret blir for første gang fremmet fra myndighetshold i Stortingsmeldingen for visuell kunst.
- 2013: Utstillingshonoraret blir omtalt som et sentralt virkemiddel i Kulturutredningen (NOU 2013:4). Stoltenberg II-regjeringen foreslår en bevilgning på 2 mill. til et pilotprosjekt for oppstart i 2014 (opprettet av Solberg-regjeringen).
- 2014: Statsråd Widvey nedsetter en referansegruppe med representanter fra fagorganisasjonene og visningsstedene.⁴
- 2015: Kunstnerøkonomiutredningen omtaler utstillingshonoraret som et godt tiltak. Rammene til pilotprosjektet blir utvidet til 4 mill.
- 2016: Rammene til pilotprosjektet blir utvidet til 6 mill.
- 2018: Evaluering av pilotprosjektet, med til sammen 24 deltakende visningssteder.
- 2019: Bevilgning på 6 mill videreføres, men ordningen er enda ikke utvidet eller gjort permanent.

Meld. St. 23
2011-2012
Melding til Stortinget
Visuell kunst

VIRKNINGER AV EN PERMANENT OG FULLFINANSIERT ORDNING

I det fagpolitiske arbeidet med reformen, har vi formulert kjerneprinsipper og mulige virkninger.

KJERNEPRINSIPPENE FOR REFORMEN

Utstillinger av samtidskunst i statlig støttede visningssteder gir publikum viktige opplevelser, erfaringer og erkjennelser. Disse utstillingene er i liten eller ingen grad salgsarenaer.

Kunstnere som stiller ut i statlig støttede visningsarenaer skal honoreres for sitt arbeid, lik kunstnere på de utøvende kunstfeltene. Utstillingshonorar er ikke en støtteordning, men betaling for det arbeidet kunstnerne bidrar med i institusjonene.

Museene/visningsstedene forplikter seg til honorarbetaling ved inngåelse av kontrakt med kunstneren. Ordningen finansieres med friske midler.

³ Notatet kan nedlastes her (12.3.18): <https://norskekunsthåndverkere.no/om-norske-kunsthåndverkere/presserom/politiske-dokumenter>

⁴ Referansegruppen består av styrelederne i NBK og NK, samt lederne i Sørlandets Kunstmuseum og Nordnorsk kunstnersenter.

- **Regionalisering:** Visningsstedene er spredt over hele landet, fra Sørlandets Kunstmuseum i sør til Tromsø Kunstforening i nord. Utstillingshonoraret sikrer en automatisk spredning av statlige midler. Innføring av en permanent ordning vil tjene som et godt forbilde for en liknende ordning for visningssteder som får sin finansiering fra fylke/region og kommune.
- **Maktspredning:** Kunstinstitusjonen fastsetter eget utstillingsprogram basert på kunstfaglig skjønn i institusjonen. Dette gir maksimal spredning av den definisjonsmakten disse midlene gir.
- **Bedre næringsvilkår:** Når kunstnerne får rimelig betalt for det de skaper og faktisk leverer til samfunnet og til publikum blir de i bedre stand til å leve av egen virksomhet.
- **Profesjonalisering:** Utstillingshonoraret vil bidra til et godt samarbeidsforhold mellom visnings-sted og kunstner, og en profesjonalisering av bestiller- og utførerforholdet mellom de to partene. Utstillingsvirksomheten blir finansiert direkte som følge av utstillingsoppdraget.
- **Mangfold:** Mangfold sikres gjennom utstillingsprogrammene og institusjonenes ulike profiler og fokus. Ulike arenaer etterspør ulike kunstuttrykk. Økte muligheter til å leve av kunstnerisk virke vil høyne statusen for yrkesgruppen og bidra til økt bredde i rekrutteringen til yrket. Større mangfold i kunstneriske ytringer gir publikum mer å velge i og økt opplevelse av gjenkjennelse og tilhørighet.
- **Kvalitet:** Mer forutsigbare vilkår for kunstneren gir bedre forutsetning for kvalitet og fordypning i det skapende arbeidet, heller enn den usikkerhet og spredte fokus som følger av å måtte søke ulike støtteordninger og ta andre jobber for å finansiere utstillingsproduksjonen. For visningsstedenes del, vil bedre betingelser for kunstnerne gjøre de statlige arenaene mer attraktive som visnings-arenaer, noe som vil resultere i mer interessante og kvalitativt bedre utstillingsprogrammer.

PILOTPROSJEKTET 2014–2018

Referansegruppen gav anbefalinger for gjennomføringen av pilotprosjektet, som i stor grad ble fulgt av Kulturdepartementet. Midlene ble øremerket og forvaltet av institusjonene uten regulering av sentrale satser. Prosjektet fastsatte en struktur for honoraret. Til sammen deltok 24 institusjoner.

STRUKTUR FOR UTSTILLINGSHONORARET

Grunnhonorar: Bidrag til kunstnerens løpende og ikke-fakturerbare kostnader, herunder f.eks. administrasjon, kontorhold og atelierleie.

Verksproduksjon/tilrettelegging: Kunstners arbeid med idéutvikling, verksproduksjon, emballering/frakt o.l. For eksisterende verk: tilrettelegging og tilpasninger, frakt o.l.

Montering/nedmontering: Kunstners arbeid på utstillingsstedet, eks. montering (herunder teknisk tilrettelegging) og ev. nedrigging.

Informasjons/formidlingsrelatert arbeid: Kunstners arbeid med f.eks. katalog, bildemateriale, tekster, deltakelse på åpning og pressevisninger, formidling, kunstnerpresentasjon, pedagogisk arbeid, tilrettelegging for DKS.

EVALUERING 2017–18

Kulturdepartementet arrangerte høsten 2017 en rundebordskonferanse hvor alle 24 deltakende visnings-steder ble invitert. Erfaringene var overveiende positive. Innspill fra dette møtet, samt skriftlige innspill og rapporter ble gjennomgått av referansegruppen. Følgende er utdrag av gruppens anbefalinger:

- Det er hensiktsmessig at de institusjonene som omfattes av en forpliktende og permanent ordning for utstillingshonorar har en driftsmodell og statlig driftsstøtte av varig karakter (om lag 53 institusjoner).
- Midlene må fordeles i forhold til faktisk aktivitet med samtidskunstutstillinger. Vi anbefaler at søknad om utstillingshonorar integreres i eller samordnes med visningsstedenes årlige søknad om driftsmidler, slik at vi får en mest mulig effektiv forvaltning.
- Bevilgningsrammen bør være stabil over tid, slik at alle parter kan agere med en trygghet om at honorarmidlene ikke plutselig blir inndratt eller kraftig redusert uten forvarsel. Det er avgjørende at midlene tildeles i god tid før utstillingen.
- Et sterkt funn var at visningsstedene ønsker en øremerket bevilgning og en enkel, separat rapportering over flere år. Det er også helt avgjørende at ordningen er transparent.
- Det bør vurderes å utarbeide veiledende time-, dag-, og ukesatser, som verdifull støtte i beregningen av og forhandlingene om et rimelig honorarnivå sett i forhold til forventet arbeidsmengde.

UTSTILLINGSVEDERLAG

Det er et godt og viktig prinsipp at kunstnerne får betalt vederlag for utlån av verk i eget eie og for visningen til publikum. Avtalen mellom staten og kunstnerorganisasjonene om utstillingsvederlag er den eneste ordningen som sikrer kunstnerne forutsigbar betaling for utstillinger, noe som er svært verdifullt i et kunstfelt preget av usikre og svingende inntekter. En så sentral ordning i det visuelle kunstfeltet er det derfor essensielt for oss å forsvare, bl.a. ved å sørge for at den er tilpasset dagens virkelighet.

KJERNEPRINSIPPER FOR MODERNISERINGEN

Kunstnerne må få det vederlaget avtalen gir dem rett til

Vederlaget må fordeles rettferdig, uavhengig av alder, kjønn og kunstform

Avtalen må være tilpasset nye kunstformer og kunstnerpraksiser

Ordningen må være transparent

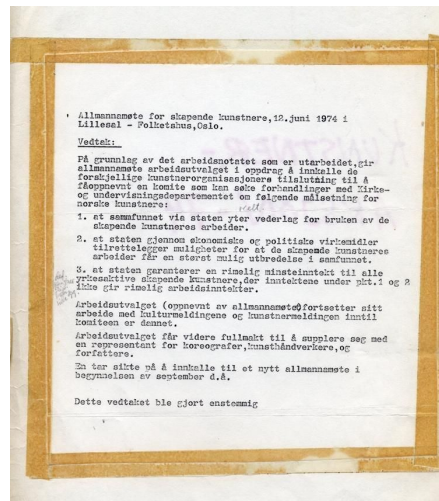
MILEPÆLER:

Avtalen er nå i sitt 41. år:

- 1974: Kunstneraksjonens trepunkts krav, hvor det første kravet var «at samfunnet via staten yter reelt vederlag for bruk av de skapende kunstners arbeid».

Akersgata 7,
0158 Oslo

norskebilledkunstnere.no
+47 23 25 60 30

- 1978: Staten og kunstnerorganisasjonene inngår avtale om utstillingsvederlag.
- 2015: NBK, NK og FFF starter moderniseringsarbeidet og forankrer overordnet strategi og innhenter fullmakter på sine respektive landsmøter.
- 2015–16: Kunstnerorganisasjonene gjennomfører omfattende kartlegginger i samarbeid med BONO. De faste vederlags-satsene i kunstnerstyrte visningssteder beregnes på nytt.
- 2017–18: Forhandlinger mellom kunstnerorganisasjonene og Kulturdepartementet, som foreløpig ikke har ført frem. Avtalen videreføres inntil videre i opprinnelig form.

Fotografiet er hentet fra Marianne Heiers installasjon *A Historical Opportunity*.

KARTLEGGING AV PRAKTISERING AV AVTALEN

For å forberede reforhandling av avtalen og få et godt kunnskapsgrunnlag for arbeidet med en ny modell, kartla vi i 2015–2016 hvordan avtalen praktiseres. Dette arbeidet tok utgangspunkt i følgende:

- Komplett oversikt over utstillinger med statlig støtte i 2013–14 .
- Visningsstedenes praktisering av avtalen: kunstnerstyrte, kunsthaller og museer, samt NBKs Høstutstillingen og NKs Årsutstillingen.

HOVEDFUNN FRA KARTLEGGINGEN

Det mest oppsiktsvekkende funnet var at utstillingsvederlaget som utbetales til kunstnerne kun utgjør om lag en tredjedel av det vederlaget faktisk skulle ha utgjort. Det betyr at kunstnerne ikke får det de har krav på etter avtalen. Kunstnere blir presset til å godta mindre vederlag enn de egentlig har krav på, eller får mindre uten å være klar over det selv.

Årlig mottar om lag 90 visningssteder/utstillingsarrangører med om lag 500 utstillinger statsstøtte, enten varig eller temporært. Da avtalen ble inngått i 1978 var det kun 15 institusjoner totalt. Det betyr at det nå er et vesentlig større mangfold på arrangørsiden, herunder arrangører som ikke har kontinuerlig drift og ikke har forutsetninger til å håndtere vederlaget selv.

Det er gjennomgående mangelfull kunnskap om avtalen hos kunstnere og visningsstedene. Det er ytterst få institusjoner som overholder avtalen, selv ikke de store museene. Avtalen er ressurskrevende og vanskelig å etterleve for institusjonene.

Det finnes intet overordnet organ som er ansvarlig for å samle informasjon eller kontrollere at avtalen blir etterfulgt. Ordningen er ikke transparent.

Verksprisperegningen passer ikke til nye kunstnerpraksiser som ikke nødvendigvis er verksbasert eller mulig å prissette. Beregningen gir svært uheldige effekter i et likelønns-perspektiv (kjønn, alder, kunstform): Etablerte kunstnere får ofte et høyere vederlag enn yngre kunstnere, og mannlige kunstnere får ofte høyere vederlag enn kvinnelige. Ulike kunstformer har ulikt prisnivå, noe som påvirker vederlagene.

Vederlag basert på verkspriser er vanskelig eller umulig å budsjettere siden antall verk og priser normalt ikke er avklart lang tid i forveien. Særlig gir dette en uhåndterlig situasjon for utstillingsarrangørene som har mottatt statstilskudd til enkeltutstillinger og ikke er knyttet til institusjoner med varig drift.

NY OG MER EFFEKTIV MODELL

Hovedgrepet i modellen vi foreslår er at utstillingsvederlaget ikke lenger skal kanaliseres til kunstnerne via museene og visningsstedene, men gjennom en forvaltningsorganisasjon. Dette er nødvendig for å få til en effektiv og profesjonell håndtering av vederlagsordningen. Konkret foreslår vi BONO – Billedkunst Opphavsrett i Norge, som har lang erfaring med individuell fordeling av vederlag. Et slikt mellomledd er den beste garantien for at avtalen blir fulgt og at ordningen faktisk fungerer for alle parter.

Dette er for øvrig en modell som allerede er i bruk på andre områder, jf. vederlagsordningen for musikk brukt i gudstjenester der TONO distribuerer vederlag fra staten individuelt til rettighetshavere, og privatkopieringsordningen der Norwaco via sine medlemsorganisasjoner utbetaler individuell kompensasjon til opphaverne etter tildeling fra staten.

- For kunstnerne vil en kanalisering via en forvaltningsorganisasjon gi mye større trygghet enn i dag ved at kunstnerne kan være sikre på at de vil motta vederlaget de har krav på etter avtalen. Kunstnerne vil slippe å komme i et krysspress som i dag ofte ender med aksept av ugunstige spesialavtaler. Kunstnerne vil også få en instans de kan henvende seg til ved spørsmål.
- For utstillingsarrangørene vil kanalisering gjennom en forvaltningsorganisasjon løse budsjetterings-problemet og medføre en stor lettelse. Det vil frigjøre tid og ressurser til å drive med det som er kjernevirksomheten, nemlig å formidle kunst til publikum. Dels vil arrangørene slippe arbeid med beregning og utbetaling av vederlaget, men viktigst er kanskje at de vil frigjøres fra den nå stigende bekymringen for å forvalte vederlaget feilaktig, med risiko for komme i en vanskelig situasjon ift. bevilgende myndigheter.
- Dette er også et helt nødvendig grep for at mindre arrangører med tidsavgrenset statsstøtte skal kunne håndtere vederlaget. Det er viktig å legge til rette for det mangfoldet av arrangører som har kommet til de siste årene.
- Slik vi ser det vil det også bli en bedre løsning for staten enn någjeldende ordning: Det vil gi transparens på alle måter. Staten forholder seg til én forutsigbar, samlet bevilgning.

RUND SUM FORDELING I PRAKSIS

Modellen baserer seg på at staten årlig betaler et på forhånd avtalt rund sum beløp til forvalter-organisasjonen. Beløpet skal fordeles og utbetales til samtlige vederlagsberettigede kunstnere som har deltatt på vederlagspliktige utstillinger i det inneværende året.

- Kunstneren vil rapportere fortløpende vederlagspliktig utstillingsaktivitet til forvaltnings-organisasjonen via en nettportal utviklet for dette formålet. Informasjonen som skal innrapporteres er enkel og bekreftes av utstillingsarrangøren.
- Beregningen av vederlaget kan baseres på en rekke faktorer som kan vektet ulikt. Verkspris skal ikke lenger være et grunnlag for beregning av vederlaget.
- Målet er en tariff som er tilstrekkelig finmasket for å treffe nyansert og være rimelig sett i forhold til hva kunstneren faktisk låner ut/viser publikum.

Mette, hva er
det for et brev?
Skal du tvangsinnlegges?

Verre, Vanessa. Det er
brev om utstillingsplass.
Eller attler en personlig
konkurs, kan du si!

Kast det!
Bli kvitt det, Mette!!!!

M. Hellenes 2015

30.1.2019

Mette Hellenes sitt kunstneriske bidrag til NBKs kampanje #utstillingsavtalen.